

ההיסטוריון ישראל גוטמן על תפקידן של הקשריות היהודיות במחתרת במהלך המלחמה

אדם בעל מראה לא יהודי היה בימי השואה בעל קניין רב ערך, מופלה לטובה בחסד הטבע, מחזיק בידו קרש הצלה אל עולם החופש. קנאה עוררו המועטים והנבחרים, שזכו בעיני תכלת ושערות בהירות, תעודת הכשר כמוסה וסיכוי לצאת מן הכלל ולחיות. ואמנם, אותן נערות יהודיות, בעלות מראה "ארי" מושלם וללא חותם יהודי על גופן, היו בעלות הסיכוי הנדיר לנצח במלחמה אכזרית זו על הזכות להתקיים קיום פיזי. אולם המקשרות לא חשבו מעולם כיצד לשמור על חייהן-הן. ואולי חשבו תכופות על הסיכוי השמור להן כפרטים ונאלצו בלי הרף להיאבק ולהתגבר על הפיתוי. כך או אחרת כל שליחות שעשו בדרכים כמוה כצניחה של צנחן. אומרים שצנחן מעולם אינו מסתגל לקפיצה אל תוך החלל. כל פעם בא מחדש הפחד ומתדפק ותוקף. וכן כל שליחות חדשה של המקשרת הוא קרב, ומדי פעם קרב קשה יותר.

לכל מקשר המשוטט בדרכים הופעה מקורית שסיגל לעצמו. ההתחפשות הולמת את הפנים, התנועות, המראה הכללי. הפולנים הם מומחים גדולים לבילוש אחר יהודים. אותם אין להטעות בצבע העיניים וגון השערות. הם פותרים את חידת המוצא על פי מבט מקרי של אי בטחון, לפי צעדי ההליכה, שיבוש השפה הקל שבקלים. בגטו שוררים רעב, מחלות וצפיפות. אך בתוך הגטו בתוך-עמך הנך יושב, מוקף ידידים ושותפים לגורל. ואילו המקשר היהודי השלוח כחץ אל בין הנכרים – חייב לחיות בהעמדת פנים תמידית. מבט בוחן של שכן על ספסל בתא הרכבת – מקפיץ ודורך את החושים; המקשר נאלץ להקשיב לשיחות על יהודים, לבלוע דברי קלס ושמחה לאיד – ולהחריש. המקשר צריך ללמוד להתפלל כנוצרי ולקלל כפולני מלידה. כל הופעתו היא משחק על הבמה. והסטיה הקלה משיגרת המשחק, פליטת פה זעירה או התפרצות רגעית – עלולות לחרוץ גורל. [...] פרומקה פלוניצקה, שליחת "דרור" , רצינית ועשויה ללא חת, עברה את מרחב ווהלין, זה הריכוז היהודי הצפוף, וגילתה כי בקוטר רחב של ערים ועיירות לא נשאר סימן חיים יהודיים ורק בקובל קיים עדיין יישוב יהודי מסוגר.

מקור: גוטמן ישראל, **מרד הנצורים**, מורשת, בית עדות ע"ש מרדכי אנילביץ', ת"א
1993, ע"מ 204-205, 220.